

УДК 338.48

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Сірик А.Є., аспірант Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

Сірик А.Є. Аналіз факторів впливу на розвиток туристичної галузі в Україні

В статті узагальнено фактори впливу на розвиток туристичної галузі на основі використання SWOT-аналізу. Доведено, що оцінити ступінь впливу кожного з факторів можливо за допомогою економіко-математичного моделювання, а саме побудови математичних моделей залежно від наявної статистичної інформації по основних показниках. Встановлено, що розвиток туристичної діяльності уповільнюється технологічною відсталістю, застарілістю матеріально-технічної бази, незначними інвестиціями у розвиток туристичних підприємств, низьким рівнем конкурентоспроможності вітчизняного туристичного продукту, тощо. У статті розглянуто класифікацію факторів впливу на розвиток туризму. Наведено дослідження вчених, у яких класифікацію представлено за ступенем впливу, напрямом, характером та результатами впливу та виділяє чотири групи зовнішніх факторів розвитку туристичної індустрії: політичні, економічні, соціально-демографічні та науково-технічні фактори. Детально обґрунтовано ступінь впливу кожного фактору на розвиток туризму.

Sirik A. Analysis of factors affecting the development of tourism in Ukraine

The article summarizes factors that have influence on tourism industry using SWOT-analysis. It's proved to estimate the influence of each factor is possibly using economic and mathematical modeling - the construction of mathematical models based on available statistical information on key indicators. It was established that the development of tourism industry is going not so well due to technological backwardness, outdated material and technical base, lack of investment in the development of tourism enterprises, low competitiveness of domestic tourist products, and so on. The article deals with the classification of factors influencing the development of tourism. The research of the scientists, who presented the classification as following has been showed: classification of factors based on the degree of influence, direction, nature and results of the influence and based on the four groups of external factors in the development of the tourism industry such as: political, economic, social, demographic, scientific and technical factors. Detailed explanation of the degree of influence of each factor on the development of tourism has been given.

Сирьк А.Е. Анализ факторов влияния на развитие туризма в Украине

В статье обобщены факторы влияния на развитие туристической отрасли на основе использования SWOT-анализа. Доказано, что оценить степень влияния каждого из факторов возможно с помощью экономико-математического моделирования, а именно построения математических моделей в зависимости от имеющейся статистической информации по основным показателям. Установлено, что развитие туристической деятельности замедляется технологической отсталостью, устарелостью материально-технической базы, незначительными инвестициями в развитие туристических предприятий, низким уровнем конкурентоспособности отечественного туристического продукта. В статье рассмотрена классификация факторов влияния на развитие туризма. Приведены исследования ученых, в которых классификацию представлено по степени влияния, направлением, характером и результатами влияния и выделяет четыре группы внешних

факторов развития туристической индустрии: политические, экономические, социально-демографические и научно-технические факторы. Подробно обоснованно степень влияния каждого фактора на развитие туризма.

Постановка завдання. Останнім часом неухильно розвивається сфера послуг, зокрема, і туристична індустрія, як на світовому ринку, так і в окремих країнах та регіонах. Україна зараз знаходиться в кризі, тому сфера туризму може стати свого роду певним каталізатором соціальних та економічних реформ у країні, адже вона невід'ємно пов'язана з такими важливим сферами народного господарства як транспорт, зв'язок, торгівля, будівництво та багато інших. Задля створення ефективної, якісної та доходної мережі туристичних послуг, необхідною задачею стає дослідження особливостей функціонування ринку туристичних послуг в Україні, зокрема, основні передумови його розвитку, бар'єри до розширення та інше. Найбільш ефективним методом, який може бути використаний в ході дослідження, є метод проведення факторного аналізу (SWOT), що дозволяє виявити та дослідити головні фактори розвитку та їх вплив на сферу туристичних послуг, їх взаємодію з іншими аспектами функціонування економіки на даний момент часу та перспективи розвитку даного ринку. До того ж, вагомим аспектом даного аналізу є характеристика ризиків, що є супутніми в сфері надання туристичних послуг.

Питаннями розвитку туристичної галузі займалися такі провідні вчені Фролова Ю. В., Шиманська В. В., Шмагельська М.О., Цьохла С.Ю., О. О. Бейдик, Н. О. Новосад, Кіптенко В. К., Любіцева О.О., Комліченко О.О., Кудла Н. Є. та інші.

Зважаючи на значний доробок у цій сфері, рівень життя та стагнація економіки обумовила негативний вплив нових факторів на розвитку туристичної галузі, саме тому їх виявлення та аналіз є першочерговим завданням.

Метою статті є узагальнити фактори впливу на розвиток туристичної галузі на основі використання SWOT-аналізу.

Усі фактори, які прямо чи опосередковано можуть впливати на особливості функціонування туристичного галузі в країні, прийнято поділяти на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів відносять характеристики, пов'язані безпосередньо з державою та її положенням у міжнародному середовищі:

- рівень стабільності економічної та політичної ситуацій;
- держава як суб'єкт діяльності міжнародних організацій (тобто учасником яких міжнародних організацій є країна та яка її роль у розвитку таких формувань);
- характер дипломатичних відносин з іншими країнами світу;
- ступінь взаємозв'язку з іншими економіками світу.

До внутрішніх факторів відносять характеристики, які пов'язані з основними економічними показниками, що характеризують рівень соціального та економічного розвитку:

- соціально-економічний розвиток (рівень розвитку галузей народного господарства, рівень розвитку транспортних мереж, характер міграційних процесів, демографічна структура населення та структура зайнятості, рівень розвитку та впровадження інноваційних процесів);
- рівень життя населення (рівень доходів та їх структура, структура витрат, заощаджень, рівень екологічної безпеки, житлові умови та соціально-культурні);
- суспільно-політичний розвиток (особливості законодавчої бази, громадський та політичний устрій, рівень розвитку сфери інформаційних послуг тощо).

Окрім внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на галузь, можна виділити фактори безпосереднього оточення, тобто це ті аспекти, які постійно взаємодіють з галуззю, незалежно від зовнішніх та внутрішніх факторів. До таких факторів зазвичай відносять покупців, постачальників, конкурентів та ринок робочої сили. Ці фактори можна віднести окремо і до внутрішніх, і до зовнішніх. Але їх виокремлюють, оскільки в сукупності вони створюють найближче оточення галузі та справляють відмінний від інших факторів вплив.

Однак, розглядати окремо кожен з факторів не ефективно, оскільки результати такого дослідження дадуть лише характеристики впливу кожного фактору на ринок туристичних послуг. А найбільш ефективним є підхід, який розглядає вплив усіх факторів разом на ринок, він дає більш повну інформацію про особливості функціонування на ринку туристичних послуг та дає змогу приймати ефективні управлінські рішення. Такий підхід реалізується у вигляді SWOT-аналізу (табл. 1).

Таблиця 1 – SWOT-аналіз діяльності у туристичній галузі України

Сильні сторони	Можливості
<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприятливе географічне розташування. 2. Сприятливі кліматичні умови. 3. Різноманітність географічного ландшафту. 4. Наявність великої кількості пам'яток архітектури. 5. Рівномірне розташування населених пунктів і відповідно обслуговуючого персоналу. 6. Високий рівень освіченості населення. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток та розбудова необхідної інфраструктури. 2. Створення єдиної стратегії у сфері туризму. 3. Підвищення якості сервісу та обслуговування. 4. Розширення асортименту послуг, що надаються. 5. Підвищення рівня екологічної безпеки. 6. Створення позитивного туристичного іміджу країни.
Слабкі сторони	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Низька якість транспортної інфраструктури. 2. Високі ціни на обслуговування. 3. Нерівномірне обслуговування клієнтів, низький рівень розвитку сервісу. 4. Низький рівень розвитку та негативне ставлення до внутрішнього туризму. 5. Високі рівні захворюваності на туберкульоз, ВІЛ/СНІД. 6. Низький рівень економічного розвитку. 7. Нестабільна економічна та політична ситуація. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільний розвиток економіки. 2. Погіршення політичної ситуації. 3. Поширення воєнного конфлікту на території України. 4. Високий рівень небезпеки виникнення техногенних катастроф. 5. Розвиток сфери туристичних послуг у близько розташованих країнах-сусідах. 6. Невідповідність рівня наданого сервісу.

Джерело: розроблено автором на основі [1,2,3,4,5]

Відповідно до таблиці 1, до сильних сторін належать такі фактори як сприятливе географічне розташування та сприятливі кліматичні умови. Ці фактори безумовно є одними з ключових, адже саме вони визначають потенційні можливості у розвитку туристичної індустрії кожної країни. Україна знаходиться в помірному кліматичному поясі, в якому чітко виділяються 4 сезони (зима, весна, літо, осінь). Такий клімат сприяє можливості розвитку туризму не лише в певні сезони, але і функціонування його цілий рік. Наявність досить різноманітного географічного ландшафту також підкріплює цей факт, адже на території України є і гірська місцевість, і територія з морським узбережжям.

До слабких сторін було віднесено саме ті фактори, які пов'язані з низьким рівнем розвитку інфраструктури та низьким рівнем розвитку сервісного обслуговування. І дійсно в Україні, насамперед, є проблеми, пов'язані з інфраструктурою. Низька якість дорожнього покриття, багато застарілих інфраструктурних об'єктів не сприяють притоку туристів не лише за кордону, але і знижує потенційні можливості розвитку внутрішнього туризму.

Однією з головних проблем розвитку туристичного ринку, як зазначалося вище, є низький рівень обслуговування клієнтів. За цим показником Україна відстає у розвитку від

багатьох країн світу, які мають приблизно одні й ті самі умови розвитку, подібний туристичний потенціал. У результаті цього багато наших співвітчизників віддають перевагу закордонним курортам, які пропонують послуги приблизно одного й того самого цінового рівня, але якість послуг є значно вищою. Також, одним з негативних факторів розвитку є достатньо високий рівень захворюваності на туберкульоз та ВІЛ/СНІД. Така несприятлива ситуація лише знижує темпи розвитку туристичної індустрії та гальмує розвиток діяльності туристичного сектору в цілому.

Поширенню негативного впливу від факторів, що було віднесено до слабких сторін, сприяють саме загрози. Основними проблемами розвитку українського суспільства є нестабільний розвиток економіки, нестабільна політична ситуація та можливість подальшої ескалації воєнного конфлікту на сході. Українська економіка втратила досить багато можливих надходжень до бюджету внаслідок окупації Кримського півострову, продовжує втрачати кошти із розвитком конфлікту на Донбасі. Безумовно, наявність воєнного конфлікту відвертає потенційних туристів відвідувати Україну і відповідно значно знижує туристичний імідж країни серед інших країн світу.

Разом з тим, слід враховувати, що потенційні можливості розвитку є досить розгалуженими. Розвиток інфраструктури, підвищення якості сервісу та створення позитивного іміджу є необхідними складовими у розвитку туристичного ринку. Ці можливості необхідно використовувати і реалізовувати, враховуючи сильні сторони у розвитку туристичного ринку, адже такий підхід може принести найкращі результати.

На сучасному етапі розвитку в Україні, не дивлячись на всю складність економічного та політичного становища, все-таки приділяється увага певним реформам і змінам в сфері туристичної індустрії. На даний момент головним орієнтиром є Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [6]. В цій стратегії виокремлюється 4 основні вектори розвитку: безпеки, відповідальності, гордості та розвитку.

Вектор розвитку передбачає забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Вектор безпеки передбачає забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності.

Вектор відповідальності включає в себе забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах. Вектор гордості передбачає забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт.

В ключі цієї стратегії передбачаються і реформи, що стосуються сфери туризму:

- програма розвитку туризму;
- реформа транспортної інфраструктури;
- реформа телекомунікаційної інфраструктури;
- програма залучення інвестицій;
- програма збереження навколишнього природного середовища;
- програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі.

Головними пріоритетами цих реформ є збереження природної та культурної спадщини, підвищення її привабливості для туристів (як для співвітчизників, так і для іноземних туристів), створення іміджу України як туристично-розвиненої держави зі стабільною економікою та політичною ситуацією.

Важливим питанням при аналізі факторів впливу на розвиток туризму є дослідження їх класифікації. Так, наприклад, Цьохла С.Ю. у праці [4] наводить класифікацію факторів впливу на розвиток туризму за ступенем впливу, напрямом, характером та результатами впливу та виділяє чотири групи зовнішніх факторів розвитку туристичної індустрії:

політичні, економічні, соціально-демографічні та науково-технічні фактори. Бейдик О.О. та Новосад Н.О. класифікують суспільно-демографічні фактори у шість груп, а саме: демографічні, соціальні, економічні, міжнародні, культурні та науково-технічні [7].

Туристичне підприємство є складовою економічної системи, зокрема туристичної галузі, діяльність та розвиток якого залежить від комплексу факторів та умов. Узагальнюючи результати проведеного SWOT аналізу, автор пропонує згрупувати фактори наступним чином: економічні, соціальні, політичні, демографічні, природно-географічні та матеріально-технічні чинники (рис. 1).

Розглянемо більш детально кожен групу факторів та виділимо показники, які можна представити у кількісному вираженні (рис. 1, 2). Фінансово – економічні фактори характеризують розвиток та динаміку вітчизняної економіки. У світовій економіці можна простежити стійку тенденцію, характеризує збільшення виробництва послуг порівняно з виробництвом товарів у результаті чого збільшується частка споживання послуг.

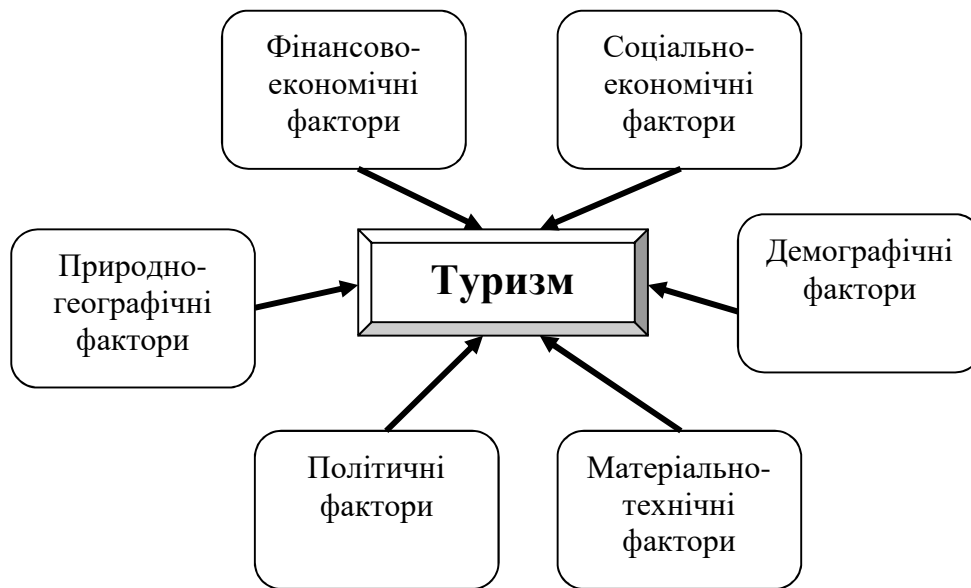

Рисунок 1 – Фактори, що впливають на розвиток туризму.

Джерело: розроблено автором

Добробут населення є одним з найважливіших факторів, що здійснює вплив на розвиток туризму як внутрішнього так і міжнародного. Зростання доходів населення дозволяє громадянам витратити більше коштів на відпочинок, подорожі, дозвілля. Тобто дає можливість доступу до суспільних благ та характеризує якість життєдіяльності населення. Збільшення рівня доходу, тобто середньої заробітної плати, сприяє до більш інтенсивного споживання туристичних послуг.

Тобто високий рівень добробуту населення дає можливість підвищити рівень якості життя, а вільний час людини може бути заповнений відпочинком, подорожами, мистецтвом та культурою. Забезпечення можливості міжнародного туризму неможливе без активної зовнішньоекономічної діяльності держави та процеси глобалізації й інтеграції.

Від економічного розвитку держави залежить і рівень розвитку інфраструктури туризму. Стан матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів, готелів, закладів харчування є важливими чинниками розвитку туристичної діяльності. Розвиток та модернізація матеріально-технічної бази туристичних підприємств, санітарно-курортних та оздоровчих закладів сприятимуть інтенсифікації потоку туристів. Також важливим моментом залишається рівень якості обслуговування туристів та форми прийому.

Реконструкція та збереження заповідних та природних парків, архітектурних пам'яток, пам'яток історії та культури також сприяють збільшенню як внутрішнього так і зовнішнього туризму. Кожна країна, народ є носіями культурно-історичних цінностей, національних традицій, які також мають неабиякий вплив на розвиток туризму. Історико-культурна спадщина для туризму має особливо велике значення, а перераховані вище фактори зумовлюють вибір туристами того чи іншого регіону для відвідування.

Рисунок 2– Узагальнені кількісні фактори розвитку туристичної галузі
Джерело: розробка автора

Соціально – економічні, це фактори пов'язані з умовами проживання людини та характером її діяльності. Насамперед до групи цих факторів можна віднести збільшення рівня показника вільного часу, що характеризується зменшенням робочого часу та збільшення терміну відпустки, рівень освіти, культури, естетичних потреб населення. Збільшення показника рівня освіти підсилює потяг людини до знань та естетичних потреб, підвищується прагнення людей познайомитися з побутом, історією, умовами життя в різних країнах.

Зменшення рівня безробіття та, як наслідок, зростання кількості працюючих громадян, забезпечує більш високий дохід населення. Що в свою чергу сприяє розвитку таких сегментів туристичного ринку, як відвідування культурних заходів та тематичних парків, поїздки вихідного дня, ділові поїздки, короткострокові подорожі тощо.

Демографічні фактори характеризують склад, чисельність, вікову та статеву структуру населення, рівень народжуваності та смертності, показники міграції, чисельність міського та сільського населення, сімейний стан. Збільшення чисельності населення впливає на збільшення числа туристів. Міське населення більш гостро потребує відновлення духовного та фізичного стану. Оскільки вони проживають та працюють в інтенсивному режимі ізольовано від природи в умовах постійно високого рівня шуму та електронних випромінювань. Тому зі збільшенням частки міського населення спостерігаються більш інтенсивні туристичні потоки.

Природно-географічні фактори – це туристичні ресурси: моря, гори, ліси, флора, фауна, клімат та інше, все це є визначальними чинниками при проектуванні туристичних програм турів. Наявність природних ресурсів, вигідне географічне положення, сприятливі кліматичні умови сприяють розвитку внутрішнього та зовнішнього туризму. Але у зв'язку зі зростанням рівня забруднення навколишнього середовища гостро постає проблема загрози здоров'ю населення та в'їзних туристів. Тому скорочення антропогенних викидів у повітря шкідливих речовин повинно бути першочерговою задачею для активізації та залучення туристів.

Політичні фактори перш за все спрямовані на захист законних прав, свободи та безпеки громадян держави. Необхідною умовою розвитку туризму звісно є політична стабільність в країні та безпека, яка за своїм характером є одним з найбільш важливих факторів, оскільки безпосередньо впливають на розвиток туристичного потенціалу країни. Держава сприяючи зміцненню та поширенню міжнародного співробітництва у туристичній галузі повинна укладати міжнародні договори про правову основу співробітництва.

Однак такі явища в економіці, як жорсткість митних формальностей, фінансова нестабільність (інфляція), політична нестабільність (воєнні дії), економічні страйки, перебої в енергопостачанні та водопостачанні можуть значно стримувати розвиток туристичної галузі, та зокрема, діяльність підприємств туристичної індустрії.

Висновки. Не дивлячись на деякі зрушення в туристичній сфері України, майбутній розвиток туристичної діяльності уповільнюється технологічною відсталістю, застаріло матеріально-технічною базою, незначними інвестиціями у розвиток туристичних підприємств, низьким рівнем конкурентоспроможності вітчизняного туристичного продукту, незначний рівень інноваційної активності в туристичній сфері, відсутність належної туристичної інфраструктури.

Дослідивши фактори, що впливають на функціонування та розвиток суб'єктів туристичної діяльності постає питання щодо ступеня впливу кожного фактору. Об'єктивно та достовірно оцінити ступінь впливу факторів можливо за допомогою економіко-математичного моделювання, а саме побудови математичних моделей залежно від наявної статистичної інформації по основних показниках, що і виступатиме метою подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Фролова Ю. В. SWOT-аналіз конкурентоспроможності туристичного ринку України / Ю.В. Фролова. – Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу № 1 (29) 2015. – С. 42-46.
2. Шиманська В. В. SWOT-аналіз туристичного комплексу Житомирщини / В. В. Шиманська. – Економіка. Управління. Інновації. - 2011. - №1 (5). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/shymanska2.htm.
3. Шмагельська М.О. Фактори розвитку сучасного сільського зеленого туризму / М.О. Шмагельська. – Культура народів Причорномор'я. – 2009. – №176. – С.95-97. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infotour.in.ua/shmagelska.htm>
4. Цюхля С.Ю. Систематизація факторів розвитку туристичної індустрії / С. Ю. Цюхля. – Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». - 2009. - Том 22 (61), №2. - С.373-380. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/cjohla.htm.
5. Географічні фактори розвитку міжнародного туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16330826/turizm/geografiya_turistichnogo_popitu.
6. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
7. Бейдик О.О. Факторний аналіз формування потоків в'їзного туризму України / О. О. Бейдик, Н. О. Новосад. – Український географічний журнал - 2012, № 1. – С. 44-49.
8. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму: [підручник] / В. К. Кіптенко. – К. : Знання, 2010. – 502 с.
9. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с. – С.44-48.
10. Комліченко О.О. Фактори розвитку туристичної галузі / О. О. Комліченко. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. Херсон, 2014. – Випуск 8. Частина 3. – С. 75-79.
11. Маркетинг туристичних послуг : навч. посіб. / Н. Є. Кудла. — К. : Знання, 2011. — 351 с.

Ключові слова: туристична галузь, фактори впливу, SWOT-аналіз, фінансово-економічні фактори, соціально-демографічні фактори, матеріально-технічні фактори, природно-географічні фактори.

Ключевые слова: туристическая отрасль, факторы влияния, SWOT-анализ, финансово-экономические факторы, социально-демографические факторы, материально-технические факторы, природно-географические факторы.

Keywords: tourism industry, influence, SWOT-analysis, financial and economic factors, socio-demographic factors, logistical factors, natural and geographical factors.